

Misidentificatie

Over het foutief identificeren van personen

door F. de Jonghe en O. Markx

De verliefde jongen die meent zijn meisje te zien zitten in de voorbijrijdende tram, de bejaarde man die naar zijn vrouw kijkt als naar een vreemde, de vrouw die ontwakend uit de narcose de broeder voor haar zoon houdt, de vrouw die meent niet langer met haar man te leven maar met diens dubbelganger, allen vertonen het verschijnsel van de misidentificatie. Met *misidentificatie* wordt hier bedoeld: de foutieve, onjuiste of verkeerde identificatie van (andere) personen. De foutieve zelf-identificatie wordt niet bedoeld, de foutieve identificatie van planten, dieren, objecten of symbolen evenmin. Met *identificatie* wordt in deze context bedoeld: het identificeren, d.i. het vaststellen van de identiteit, het beantwoorden van de vraag: 'Wie is hij/zij?' Het proces waarbij iemand zichzelf vereenzelvigd met een ander, waarvoor hetzelfde woord 'identificatie' gebruikelijk is, wordt hier niet bedoeld. Kent men het juiste antwoord op de vraag: 'Wie is hij/zij?', dan is men t.a.v. de betreffende persoon georiënteerd. Misidentificatie leidt dan ook tot *desoriëntatie t.a.v. (andere) personen*, een vorm van *verwardheid* (Silbermann 1971).

De hiervoor gegeven voorbeelden laten vermoeden dat misidentificatie niet een enkelvoudig fenomeen is, maar een bonte verzameling uiteenlopende verschijnselen betreft. Hoe kunnen ze worden geordend? In de hiernavolgende tekst proberen wij hierop een antwoord te formuleren.

Positieve en negatieve misidentificatie

Identificeren heeft veel met herkennen te maken. De vraag: 'Wie is hij/zij?' wordt veelal in termen van wel of niet herkennen beantwoord.

(a) Het antwoord: 'Een bekende', geeft herkenning weer. Deze herkenning kan gespecificeerd zijn ('Jansen') of vaag ('Ik moet hem ergens van kennen'). Iemand herkennen is hem identificeren als een (bepaalde) bekende. Iemand ten onrechte (menen te) herkennen is hem foutief identificeren als een bekende. Dit noemen wij,

geïnspireerd door Vié (1930): *positieve misidentificatie*, het (menen te) herkennen van een persoon als een bekende die hij in werkelijkheid niet is. Het psychotische meisje, dat naar het politiebureau is gebracht vanwege verstoring van de openbare orde, omdat ze op straat een dame om de hals vloog, in wie zij haar overleden moeder meende te herkennen, is hiervan een voorbeeld. Christodoulou (1976) spreekt in een dergelijk geval van *hyperidentificatie*. Gebruikelijke termen hiervoor zijn *valse herkenning* (*fausse reconnaissance*), *persoonsverwisseling* (Personenverwechslung) en *persoonsverwarring*.

(b) Het antwoord: 'Een onbekende' geeft niet-herkennen weer. Iemand niet herkennen is hem identificeren als een onbekende: met nadruk willen wij stellen dat ook niet-herkennen een vorm van identificeren is. Iemand ten onrechte niet herkennen is hem foutief identificeren als een onbekende. Dit noemen wij naar Vié (1930): *negatieve misidentificatie*, het niet herkennen van een bekende. De demente bejaarde, die zijn vrouw niet meer herkent en haar behandelt als was zij een vreemde, is hiervan een voorbeeld. Christodoulou (1977) spreekt in een dergelijk geval van *hypoidentificatie*. Een gebruikelijke term hiervoor is 'non recognition'. Deze term is niet onjuist maar kan allicht aanleiding geven tot verwarring aangezien non recognition beslist geen non identification is, maar integendeel, zoals uiteengezet, een vorm van (negatieve) identificatie. Een andere gebruikelijke term – hoewel niet voorkomend bij Van Dale (1976) – is *persoonsmiskennen* (Personenverkenning). De betekenis van het woord persoonsmiskennen is echter, evenals die van persoonsverwisseling, meerduidig, met alle verwarring vandien.

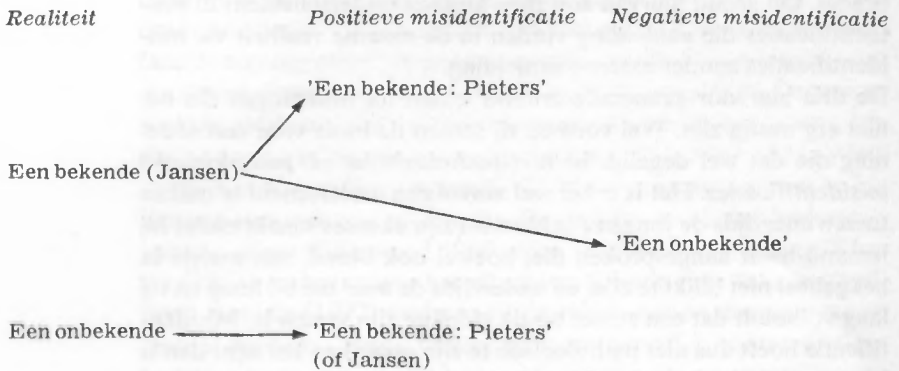
Een meer dan een eeuw oude, schitterende beschrijving door Kahlbaum (1866) van een patiënt, die zowel positieve als negatieve misidentificaties vertoonde, heeft aan actualiteit niets ingeboet: 'Wir behandelten in der Anstalt einen Melancholiker, welcher in einem Kranken seiner Umgebung seinen Sohn, in zwei anderen seine Schwiegersöhne sah und sich von dieser Idee nicht abbringen liess, obgleich er diese betreffenden Personen auf's Genaueste beobachteten und untersuchen, ja obgleich seine wahren Verwandten bei Besuchen in der Anstalt mit jenen Kranken unmittelbar verglichen werden konnten. Er hielt seine einmal ausgesprochenen Ansicht fest und erklärte die ihn besuchenden Personen für Betrüger, wobei er sich nur darüber wunderte, mit wie grosser Aehnlichkeit man die "Figuranten" habe herstellen können. Ja, als nun einmal seine Frau in der Begleitung des Sohnes zum Besuche erschien, erklärte er auch diese für eine Theilnehmerin an der Betrugs-Comödie, die man mit ihm spiele, für eine Figurantin, und wurde auch durch das sorgfältigste Examen, dass er auf die Anforderung des Anstalts-Directors mit der Frau anstellte und dass diese ganz ausreichend bestand, von seinem eigensinnige Irrthum nicht abgebracht. Bei wiederholten Besuchen kam es sogar so weit, dass der Kranke seinen eigenen Verwandten wegen ihres angeblichen Betruges mit dem Stocke drohte'. (pagina 61).

Uit het voorgaande volgt dat een bekende het voorwerp kan wor-

Misidentificatie

den van zowel 'negatieve' als 'positieve' misidentificatie: Jansen, een bekende, kan ik identificeren als 'een bekende' en als 'Pieters' (of, als alles goed gaat, gewoon als 'Jansen'). Een onbekende kan alleen aanleiding geven tot 'positieve' misidentificatie: een onbekende kan ik identificeren als 'Pieters' (of als 'Jansen', dat maakt in dit geval de zaak niet beter). Pauleikhoff (1954) stelt de zaken dan ook te eenvoudig voor wanneer hij zijn 'zwei Arten von Personenverkenning' als volgt aangeeft: 'Es können Unbekannte als Bekannt und es können Bekannte als Unbekannt verkannt werden'. Dat is te simpel want een bekende (Jansen) kan ook nog voor een andere bekende (Pieters) worden gehouden. Schema 1 geeft deze relatie schematisch weer.

Schema 1: Misidentificatie van een (on)bekende

Het hier gemaakte onderscheid kan ook nog worden gezien in het kader van de problematiek betreffende a) ware of valse b) positieve of negatieve uitspraken. De positieve uitspraak 'een bekende' en de negatieve uitspraak 'een onbekende' kunnen allebei waar of vals zijn. In dit opzicht is de positieve misidentificatie een vals positieve uitspraak, vergelijkbaar met de vals positieve diagnose 'appendicitis' bij een patiënt met een normale appendix. De negatieve misidentificatie is een vals negatieve uitspraak, vergelijkbaar met de vals negatieve diagnose 'geen appendicitis' bij een patiënt met een ontstoken appendix.

Samenvattend kan het volgende worden gesteld. Positieve misidentificatie houdt in: iemand aanzien voor wie hij in werkelijkheid niet is, hem ten onrechte menen te herkennen. Dat is een valse positieve uitspraak. Negatieve misidentificatie houdt in: iemand niet aanzien voor wie hij in werkelijkheid wél is, hem ten onrechte niet herkennen. Dat is een vals negatieve uitspraak.

Pathologische en niet-pathologische misidentificatie

Misidentificatie is het onjuist, foutief identificeren. Dat hoeft niet een pathologisch verschijnsel te zijn. Misidentificaties komen dagelijks voor. Iedere moeder meent haar baby te horen wanneer in de buurt een kind huult. Vrijwel iedere fietser, die aan de verkeerde

kant een straat met eenrichtingsverkeer inrijdt, ziet in de postbode een agent. Alleen, dat duurt niet lang. De genoemde personen zijn niet zeker. Het eerste dat ze doen is nagaan of wat ze menen bij nader toehoren resp. toekijken juist is, d.i. klopt met de feiten. Anderen houden hun misidentificaties hun leven lang vol. Zij twijfelen niet. Als ze beweren na te gaan of wat ze menen juist is zoeken ze in feite alleen maar bewijzen om hun overtuiging kracht bij te zetten. Op grond hiervan zouden misidentificaties geordend kunnen worden in a) vluchtige vs. persisterende en b) zonder zekerheidskarakter (met realiteitstoetsing) vs. met zekerheidskarakter (zonder realiteitstoetsing). Verder kan het voorkomen dat men gedesoriënteerd is t.a.v. een persoon omdat hij een tweelingbroer heeft, of omdat men hem in geen twintig jaar meer heeft ontmoet, of omdat hij net een metamorfoserend bezoek aan de kapper heeft gebracht. Op grond hiervan zou men kunnen onderscheiden: c) misidentificaties die aanleiding vinden in de externe realiteit vs. misidentificaties zonder externe aanleiding.

De drie hiervoor genoemde criteria leiden tot ordeningen die o.i. niet erg nuttig zijn. Wel vormen zij samen de basis voor een ordening die dat wel degelijk is: *niet-pathologische vs. pathologische misidentificaties*. Het is zeker wel zinvol een onderscheid te maken tussen enerzijds de jongen die blozend zijn excuses maakt nadat hij iemand heeft aangesproken die, hoewel ook blond, zijn meisje in het geheel niet blijkt te zijn, en anderzijds de man die bij hoog en bij laag volhoudt dat een zuster op de afdeling zijn vrouw is. Misidentificatie hoeft dus niet pathologisch te zijn maar kan het zijn: dan is het een pathologisch verschijnsel of symptoom. Als symptoom kan het behoren tot de ernstige psychiatrische pathologie: de dementie en de psychose. De drie hiervoor genoemde criteria kunnen samen tot maatstaf genomen worden ter bepaling van het pathologische karakter van een misidentificatie. Dat ze alle drie een continuum betreffen spreekt vanzelf. Hierdoor is een ordening in niet-pathologisch vs. pathologisch alleen dan gerechtvaardigd wanneer niet uit het oog wordt verloren dat deze dichotomie slechts ontstaat door op een arbitrair punt van een continuum een caesuur aan te brengen. Wellicht is het beter de genoemde dichotomie niet te gebruiken en alleen aan te geven in welke mate en op grond waarvan men een misidentificatie voor pathologisch houdt. Daar staat tegenover dat de tweedeling gemakkelijker te hanteren is.

Tot zover het onderscheid tussen niet-pathologische en pathologische misidentificatie. Een andere grens is evenzeer van belang: die tussen de niet-pathologische misidentificatie en de correcte identificatie. Bij de niet-pathologische misidentificatie leidt het identificatieproces, hoewel niet in pathologische zin gestoord, toch tot een foutieve, onware uitspraak. Dit is bij de correcte identificatie niet het geval.

Samenvattend kan worden gesteld dat het mogelijk en belangrijk is de correcte identificatie, de niet-pathologische misidentificatie en de pathologische misidentificatie van elkaar te onderscheiden.

Syndromale en etiologische categorisering?

Tot verdriet van de nosografen springen de pathologische misidentificaties uit de band van elk systeem tot categorisering van syndromen. In vrijwel elk ziektebeeld kunnen ze voorkomen terwijl ze er ook in kunnen ontbreken. Het heeft dan ook geen zin delirante-, manische-, melancholische-, schizofrene e.a. misidentificaties te onderscheiden. Misidentificaties zijn syndroom-aspecifieke symptomen.

De factoren die het optreden van misidentificatie determineren zijn, afzonderlijk beschouwd, noch noodzakelijk noch voldoende om dat optreden te verklaren. Dat geldt voor psychiatrische symptomen in het algemeen, hoe jammer dat ook is voor de nosologen. Ook misidentificaties zijn dus aspecifieke en multiconditioneel gedetermineerd. Eén groep etiologische factoren is meer dan de andere onderzocht: de somatische. Dit onderzoek betreft de '(human) face non recognition' of prosopagnosie van Bodamer (1948), een vorm van visuele agnosie (Rendot en Tzavaras 1969; Orgass en Kerschensteiner 1975). Gewezen wordt vooral op het belang van laesies in de rechter cerebrale hemisfeer (Meadows 1974; Assal 1976; Whiteley en Warrington 1977). Weinige auteurs wijzen op het bestaan van ook nog andere factoren bij het al of niet herkennen van een gelaat (Ellinwood 1969; Ellis 1975). Zimmerman en Kimble (1973) onderzochten het effect van beloning op 'false recognition'. Sanders (1977) onderzocht de relatie tussen dogmatisme en 'nonrecognition'. Beide onderzoekingen betreffen echter niet het herkennen van personen. Het meest zinvolle uitgangspunt lijkt ons dat misidentificaties bepaald worden door de interactie van situationele en dispositionele factoren, in zowel de fysische als de psychische dimensie. Wie misidentificaties onderscheidt als organisch, endogeen of psychogeen bepaald, gaat hieraan voorbij.

Samenvattend kan worden gesteld dat een syndromale en een etiologische classificatie van misidentificaties van de hand moet worden gewezen. Dat neemt niet weg dat een patiënt, die misidentificatie vertoont, een syndroom vertoont dat een etiologie heeft. We geven er de voorkeur aan de misidentificatie in syndroom- en etiologie-neutrale termen weer te geven en trachten vervolgens multi-axiale diagnostiek (Essen-Möller 1947) te bedrijven door aan te geven: a) het syndroom waarin het symptoom zich in de betreffende casus voordoet; b) de etiologische factoren die in dat geval aantoonbaar zijn of aannemelijk kunnen worden gemaakt; c) de pathogenese die hierbij tussen etiologie en symptomatologie lijkt of blijkt te liggen.

Perceptueel en conceptueel gebonden misidentificatie

De identificatie is een complexe, globale cognitieve activiteit waaraan een aantal psychische functies kunnen worden onderscheiden. Misidentificaties kunnen worden geordend op grond van de functiestoornis die voor de betreffende misidentificatie verantwoorde-

lijk wordt gesteld. Dat is een psychopathologisch criterium, dat de etiologie onverlet laat. Reeds Kahlbaum (1866) onderscheidt misidentificaties als 'Sinnedelirien' en als 'Urtheilsdelirien': 'Sinnedelirien oder Störungen in dem Process der eigentlichen Sinneswahrnehmung und Urtheilsdelirien oder Störungen in dem Process der Verarbeitung der Wahrnehmungen zu Urtheilen und Schlüssen, also in dem Process des eigentlichen Denkens' (pagina 72). Ook Kraepelin (1909) onderscheidt 'Personenverwechslungen', die het gevolg zijn van 'Sinnestäuschungen, Trugwahrnehmungen' (pagina 231), en 'Personenverkenningen' die het gevolg zijn van 'wahnhaftige Desorientierung' (pagina 270). Bleuler (1937) schrijft: 'Die eigentliche Personenverwechslung, wobei jemand von der Umgebung als ein Angehöriger oder Bekannter der Patienten, als der Kaiser angesehen wird, ist selten eine reine Illusion, öfter ein Wahnidee (Schizophrenie) und gelegentlich eine halb oder ganz bewusste Spielerei (Manie), am häufigsten ein der Konfabulation angehöriger Vorgang (Organische Psychosen)' (pagina 32). Hij introduceert, behalve de 'Spielerei', de gestoorde geheugenfunctie. Coleman (1933) onderscheidt de hyperbolic misidentification, overeenstemmend met Bleuler's 'Spielerei', de amnestic misidentification en de delusional misidentification. De gestoorde waarneming doet er blijkbaar niet toe. Scheid (1937) komt tot de enigszins ontmoedigende conclusie ten minste zes vormen van misidentificatie te moeten onderscheiden (afgezien van nog verdere door hem gemaakte onderverdelingen): (1) Verkenning die auf eine Aufassungsstörung zurückgeht; (2) Verkenning die durch den Schwund spontaner Reproductionsfähigkeit ausgezeichnet ist; (3) Wahnverkenning; (4) Verkenning in Form des déjà-vu; (5) Verkenning, die auf ein fälschliches Bekanntheitserlebnis zurückgeht; (6) Illusionäre Personenverkenning. Hij meent dat dit laatste slechts zelden voorkomt. Dit in tegenstelling tot de gangbare mening dat wij een persoon herkennen of identificeren op grond van wat wij waarnemen: 'Ik zie het toch, dat hij het is'. Het ligt dan ook voor de hand de identificatie tot een waarnemingsactiviteit (perceptie) te rekenen en misidentificatie te zien als een vorm van misperceptie. Enige verwondering kan het dan ook wekken dat herkenning (recognition) in de hedendaagse cognitieve psychologie vrijwel uitsluitend wordt gezien als een geheugenfunctie. Het laten herkennen van b.v. woorden is een klassieke geheugentest. De 'recognition index' (gebaseerd op recognition, nonrecognition en false recognition) is een maatstaf voor het geheugen. Op grond hiervan zou men misidentificatie kunnen opvatten als een uiting van een geheugenstoornis en niet van een perceptiestoornis. Op een heel andere wijze wordt afbreuk gedaan aan de misperceptie-opvatting van de misidentificatie door de twee hiernavolgende feiten: a) misperceptie leidt niet altijd tot misidentificatie, b) misidentificaties bij ongestoorde perceptie komen ongetwijfeld voor. Deze laatste zijn niet het gevolg van foutief waarnemen (misperceptie) maar van foutief verlopende denkprocessen (misconceptie).

Uit het voorafgaande dringt de conclusie zich op dat het gebied van

de (mis-)identificatie niet bepaald overzichtelijk is. Wij hebben gemeend niet of nauwelijks verder te moeten gaan dan het reeds door Kahlbaum (1866) gesuggereerde onderscheid in: A) Perceptueel gebonden misidentificaties (d.i. op grond van misperceptie); B) Conceptueel gebonden misidentificaties (d.i. op grond van misconceptie). Van wezenlijk belang is hierbij de vraag hoe perceptie wordt opgevat met name of in de perceptie de rol van het geheugen wordt erkend.

A. Perceptueel gebonden misidentificatie

Waarnemen is niet alleen een passief gebeuren, het is ook een activiteit. In de eerste plaats veronderstelt het een vergelijkende activiteit: de 'matching' van een sensorisch gegeven met een amnestisch gegeven. In de tweede plaats zijn deze twee gegevens zelf het produkt van een activiteit en dus eerder actief gemaakt (facta) dan passief gegeven (data). Aan de activiteit die waarnemen wordt genoemd kunnen dan ook drie deelactiviteiten worden onderscheiden:

1. het formeren van een sensorisch gegeven;
2. het formeren van een mnestic gegeven;
3. het vergelijken van deze beide gegevens (matching).

Waarnemen kan bijgevolg op drie manieren fout gaan.

1. Het formeren van een sensorisch gegeven

is een structurerende cognitieve activiteit, waarbij de 'sensory input' georganiseerd wordt tot een sensorisch patroon. Bij deze perceptuele organisatie spelen de volgende factoren een rol:

(a) Het patroon dat de stimulus zelf vertoont (de stimulus-variabelen). Een orkest kan net voor het inzetten van een symfonie evenveel decibel produceren als net erna, de structuur van de stimulus echter is door het aantikken van de dirigent bij toverslag veranderd. Dit patroon is voor de waarnemer een passief gegeven, vergelijkbaar met de gegevenheid van de bakstenen voor wie een huis bouwt.

(b) Het patroon dat door de structurerende eigenschappen van het perceptuele systeem zelf wordt aangebracht (een eerste groep subject-variabelen). De 'bouw' van het systeem bepaalt b.v. dat wordt waargenomen in een figuur-achtergrond structuur. Op grond hiervan ervaar ik de symfonie als de figuur, het gekuch van mijn buurman als de achtergrond van mijn waarneming, tot wanneer tot mijn grote ergernis de relatie van figuur en achtergrond omgekeerd wordt. Ook deze structurerende kwaliteiten van het perceptuele systeem zijn voor de waarnemer een passief gegeven, enigszins vergelijkbaar met de gegevenheid van het feit dat een huis nu eenmaal ten minste vier muren en een dak moet hebben.

(c) Het patroon dat door het waarnemende subject wordt aangebracht op grond van herinneringen, gevoelens, strevingen, verwachtingen, concepten e.a. (de 'conceptuele connotatie van waarnemingsuitspraken' Geurts 1975) (een tweede groep subject-variabelen, de zgn. 'centrale factoren' aldus genoemd omdat hun fysiologische correlaat terug te vinden is in het centrale zenuwstelsel). De

waarnemer is in dit opzicht een actieve organisator, vergelijkbaar met de bouwer van een huis. Het belang van deze laatste factoren mag blijken uit de hiernavolgende drie gevallen uit de psychopathologie.

– Bij het psychiatrische symptoom van de illusionaire vervalsing of illusie structureert het subject de sensory input tot een sensorisch patroon dat in sterke mate bepaald is door mnestiche en emotief-conatieve factoren (en slechts gedeeltelijk door de structuur van de input zelf): een patiënte ziet de zuster van de afdeling (echter niet de broeder) aan voor haar dochter.

– Bij de hallucinatie creëert of produceert het subject een input onafhankelijk d.i. geheel door mnestiche en emotief-conatieve factoren bepaald sensorisch patroon.

– Bij de zogeheten functionele uitschakeling van de waarneming, zoals de op conversie berustende blindheid, structureert het subject geen sensorisch patroon, hoewel een sensory input onmiskenbaar aanwezig is.

Tot zover het formeren van een sensorisch gegeven, dat, zo stellen wij met nadruk, niet de waarneming is doch slechts een aspect hiervan. Een eerste manier waarop de waarneming, b.v. de perceptie van een persoon, fout kan gaan is de foutieve of ontbrekende structurering van dat sensorisch patroon.

2. Het formeren van een mnestiche gegeven.

is eveneens een structurerende cognitieve activiteit, waarbij de 'memory traces' (in zekere zin evengoed een vorm van input) georganiseerd worden tot een mnestiche patroon. Bij deze mnestiche organisatie spelen de volgende factoren een rol:

(a) Het patroon dat de traces zelf vertonen.

(b) Het patroon dat door de structurerende eigenschappen van het mnestiche systeem zelf wordt aangebracht.

(c) Het patroon dat door het subject wordt aangebracht op grond van waarnemingen, gevoelens, strevingen, verwachtingen, concepten e.a. In dit opzicht is het geheugen een dynamisch systeem van elementen waarin in principe elk element met elk ander in interactie kan treden. Het belang van deze laatste factoren mag blijken uit de hiernavolgende drie gevallen uit de psychopathologie.

– Bij de paramnesie of geheugenvervalsing (retrospective falsification) structureert het subject memory traces tot een mnestiche patroon dat in sterke mate bepaald is door actuele perceptuele en emotief-conatieve factoren (en slechts gedeeltelijk door de structuur van de oorspronkelijke traces zelf). De Duitsers spreken van 'Erinnerungssillusionen' om achteraf, onder invloed van de actuele situatie veranderde geheugenbeelden aan te duiden. Gebeurt dat onder invloed van wanen, dan noemen zij deze geheugenvervalsing 'Wahnerinnerung'.

– Bij bepaalde confabulaties creëert of produceert het subject een trace-onafhankelijk mnestiche patroon: een beleving dient zich aan als herinnering, terwijl het subject de betreffende beleving in het verleden nooit werkelijk heeft gehad. Komt dit voor in het kader van wanen, dan spreken de Duitsers van 'Erinnerungshalluzinatio-

nen'. De term illusie, hallucinatie en waan passen zij aldus, o.i. ten onrechte en verwarrenderwijs, op de geheugenfunctie toe.

- Bij de hypo- en amnesie berustend op reproductiestoornissen structureert het subject geen mnestic patroon, hoewel memory traces onmiskenbaar aanwezig zijn, zoals ook experimenteel is aangetoond in de gevallen van gemotiveerd vergeten.

Tot zover het formeren van een mnestic gegeven. Nadrukkelijk willen wij stellen dat wij in deze context het formeren van een mnestic patroon opvatten als een deelactiviteit van de waarneming. Een tweede manier waarop waarneming, b.v. die van personen, fout kan gaan is de foutieve of ontbrekende structurering van het mnestic patroon.

3. Het vergelijken van het sensorische gegeven met het mnestic is een derde structurerende cognitieve activiteit ('matching') in (a) 'match' of (b) 'non-match'.

(a) Match resulteert in de perceptie van gelijkheid, dus in de herkenning op grond van gelijkheid. Het is de door herkenning gekenmerkte waarneming waardoor de zin, betekenis van het waargenomen wordt gevat. Het is: niet alleen verstaan maar ook begrijpen. Dat is het resultaat van een (hiervoor uiteengezet) drieledig proces. Match kan (1) 'terecht' zijn en resulteren in correct herkennen. Het kan ook (2) 'onterecht' zijn, d.i. berustend op een stoornis. In dat geval is foutieve herkenning het resultaat. Soms komen beide gevallen voor t.a.v. dezelfde persoon: een patiënt ziet de broeder op de afdeling aan voor zijn zoon maar herkent zijn op bezoeker verschijnende zoon wel degelijk.

(b) Non-match resulteert in de perceptie van ongelijkheid, dus in het niet-herkennen op grond van ongelijkheid. Het is de door niet-herkenning gekenmerkte waarneming waardoor de zin, betekenis van het waargenomen gemist wordt. Het is: verstaan zonder begrijpen. Ook non-match is het resultaat van hetzelfde (hiervoor uiteengezet) drieledig proces. Daarom is het misleidend om dit resultaat als 'gewaarworden' (sensation) te onderscheiden van 'waarnemen' (perception) alsof het eerste aan het tweede vooraf zou gaan. Ook non-match kan (1) 'terecht' of (2) 'onterecht' zijn d.i. al of niet berusten op een stoornis: wanneer ik het chinese woord voor 'sleutel' niet herken, dan is dat een geval van terechte non-match, met het nederlandse woord gaat het om een geval van onterechte d.i. op een stoornis berustende non-match. In het eerste geval is sprake van correcte niet-herkenning, in het tweede van foutieve niet-herkenning.

4. Zowel match als non-match kunnen dus op een stoornis berusten. In dat geval spreken we van *misperceptie*, met name van *positieve misperceptie* (foutief herkennen) of van *negatieve misperceptie* (foutief niet-herkennen). In schema 2 is de relatie van (mis-)perceptie en (niet-)herkennen weergegeven.

Uit het voorafgaande kan worden afgeleid dat de stoornis gelokaliseerd kan worden, hetzij in de formatie van een gestoord sensorisch gegeven, hetzij in de formatie van een gestoord mnestic gegeven of in het matchingproces zelf. De formatie van een gestoord senso-

Schema 2: (Mis-)perceptie en (niet-)herkennen

	Perceptie <i>Terecht: ongestoorde (non-)match</i>	Misperceptie <i>Onterecht: op stoornis berustende (non-)match</i>
Herkennen		
Match: gelijkheid aan een bepaalde bekende	Correcte herkenning	Foutieve herkenning (positieve misperceptie)
Niet-herkennen		
Non-match: ongelijkheid aan alle bekenden	Correcte niet-herkenning	Foutieve niet-herkenning (negatieve misperceptie)

risch gegeven alleen al kan leiden tot foutief (niet-)herkennen. De andere twee (deel-)processen van de waarneming hoeven dan niet gestoord te zijn. Hetzelfde kan worden gezegd over de formatie van een gestoord mnestic gegeven. De gevallen van zgn. amnestische agnosie, o.i. een ongelukkige term, zijn hiervan een voorbeeld. Ten slotte geldt ook hetzelfde voor een gestoord matchingproces zelf. Het komt voor dat, hoewel gegevens sensorisch en mnestic correct worden gevormd, niet-herkenning (non-match) optreedt als gevolg van een mislopend matching (mismatching). Gebeurt dat op grond van een cerebrale laesie, dan spreekt men van agnosie. Voor de functionele gevallen van ontrechte non-match t.g.v. een mislopend matching hanteren de Duitsers de term 'Auffassungsstörung': 'Störung der Fähigkeit Wahrnehmungsergebnisse in ihrer Bedeutung zu begreifen und sinnvoll mit einander zu verbinden' (Scharfetter 1972). Wij menen dat hier twee woorden (agnosie, Auffassungsstörung) hetzelfde psychopathologische verschijnsel aanduiden op grond van een verschillende etiologie (laesioneel vs functioneel). Ook komt het voor dat, ondanks een correct sensorisch en mnestic gegeven, herkenning (match) optreedt als gevolg van mismatching. De twee hiervoor gaande gevallen van mismatching resulterend in 'onterecht' match en 'onterecht' non-match, illustreren een derde manier waarop de waarneming fout kan gaan: mismatching. Ook hier spelen vele factoren een rol, waaronder cerebrale maar ook emotief-conatieve.

5. Door schematische uiteenzetting van het voorafgaande wordt ten onrechte de suggestie gewekt dat eerst sensorisch gegeven en mnestic gegeven onafhankelijk van elkaar worden gevormd, waarna ze met elkaar worden vergeleken. Dat is de klassieke tweestadia theorie van de waarneming: de perceptie (apperceptive process, in de rechter hemisfeer gedacht) gescheiden van de herkenning (associative process, in de linker hemisfeer gedacht) (Taylor 1972). Meer waarschijnlijk is dat beide gegevens tegelijkertijd en in onderlinge interactie worden gevormd in een continu (information processing) matching (Orgass en Kerschensteiner 1975). De waarneming is noch de formatie van het sensorisch gegeven, noch die van het mnestic gegeven, noch de matching: de waarneming

is het globale proces, dat deze drie enigszins kunstmatig onderscheiden deelprocessen veronderstelt.

In deze context ingaan op de wordingsgeschiedenis van het herkenningsproces zou te ver voeren. Wel willen we vermelden dat de eerste glimlach van een baby een reactie is die 'match' veronderstelt. De acht-maanden angst daarentegen is een reactie die 'non-matching' veronderstelt. Reeds in de Ilias van Homerus (vert. Van Gelder 1969) is van deze laatste reactie een onovertroffen beschrijving te vinden: 'Na zo gesproken te hebben strekte de stralende Hektor de handen uit naar zijn kind. Maar huilend kroop het kind weg tegen de borst van zijn voedster, omdat het schrok van zijn vader, zoals die er uitzag onder de bronzen helm, waarvan dreigend de zware, paardeharen helmboos naar beneden zwaaide. Zijn vader en mevrouw zijn moeder barstten in lachen uit. Hektor nam de helm van zijn hoofd en legde hem op de grond. Maar nadat hij zijn kind had gekust en gewiegd in zijn armen, bad hij tot Zeus en de andere goden . . .' (pagina 100). De leeftijd van het kind wordt aangeduid met de zinsnede: 'een kindje dat nog van niets wist' (pagina 98). Verder willen we er op wijzen dat een ieder, die voor het eerst in contact komt met een volkomen andere ethnische groep, de wordingsgeschiedenis van het herkenningsproces opnieuw doormaakt (voor een Europeaan zijn alle Chinezen aanvankelijk precies eender).

6. In toepassing van het voorafgaande kan worden gesteld dat de misperceptie van een persoon kan berusten op:

1. een stoornis in de formatie van het sensorisch patroon, zoals bij de illusionaire vervalsing;
2. een stoornis in de formatie van het mnestisch patroon, zoals bij de paramnesie en de amnesie;
3. een storing in het matchingproces (mismatching), zoals bij de 'Auffassungstörung' en de agnosie.

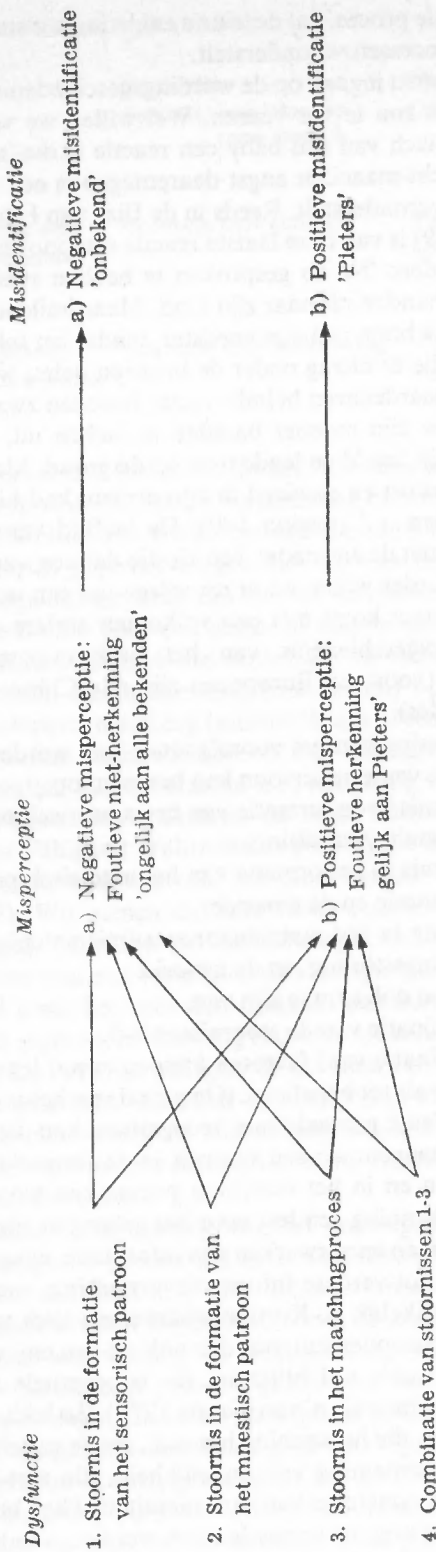
Uiteraard kan ook sprake zijn van:

4. een combinatie van de stoornissen 1-3.

Deze (combinatie van) factoren kunnen zowel leiden tot positieve misperceptie als tot negatieve. (Op grond van het voorafgaande kan worden duidelijk gemaakt hoe 'recognition' kan dienen als een test voor het geheugen: als een stoornis in de formatie van het sensorisch patroon en in het matching proces kan worden uitgesloten dan kan herkenning een test voor het geheugen zijn).

7. Het opnemen en verwerken van informatie, aangeduid als waarnemen, leidt tot verdere informatieverwerking, waarvoor de term denken gebruikelijk is. Kortom waarnemen leidt tot denken, percepties tot concepties (uiteraard is ook dit een enigszins kunstmatig onderscheid zoals wel blijkt uit de 'conceptuele connotatie van waarnemingsuitspraken' van Geurts 1975). Zo leidt de waarneming van gelijkheid, die herkenning inhoudt, tot de conclusie van identiteit en de waarneming van ongelijkheid, die niet-herkenning inhoudt, tot de conclusie van non-identiteit. Hier blijkt een onderscheid, dat tot nog toe vermeden kon worden, noodzakelijk te zijn: herkennen en identificeren is niet hetzelfde. Hierop wordt verder in

Schema 3: Perceptueel gebonden misidentificatie van een bekende (Jansen)

de tekst teruggekomen.

Verwacht kan worden dat waarnemingsstoornissen leiden tot (aan de waarnemingsstoornis) secundaire denkstoornissen: mispercepties leiden tot (secundaire) misconcepties. Zo leidt de misperceptie van een persoon tot diens misidentificatie. Deze misidentificatie kan, evenals de misperceptie die ertoe geleid heeft, positief of negatief zijn. In schema 3 wordt een en ander samengevat m.b.t. de misidentificatie van Jansen, een bekende.

Identificeren heeft, zo stellen wij, veel met herkennen te maken. Het is echter niet hetzelfde. Identificatie vatten we op als het resultaat van een denkproces (conceptie) volgend op een waarnemingsproces (perceptie). Het eerste volgt zo automatisch op het tweede dat het maken van een onderscheid tussen beide zinloos of kunstmatig kan lijken. Een patiënt, wiens gnostische functies worden onderzocht, wordt geconfronteerd met een sleutel. Kan hij het voorwerp dat hij ziet correct beschrijven en vertoont hij geen geheugen-defecten terwijl hij het ding voor zich toch niet als 'sleutel' herkent, dan zeggen we dat hij aan (visuele) agnosie lijdt. Stel echter dat hij zegt: 'Dat ding lijkt weliswaar in alle opzichten op een sleutel maar het is er geen, het is iets anders'. In een dergelijk, voor zover wij weten nooit beschreven, geval leidt de perceptie 'ziet er uit als een sleutel' niet tot de identificatie 'is een sleutel'. Wij zouden dit geen agnosie noemen en ons verplicht voelen perceptie en conceptie te onderscheiden. Twee gegevens uit de psychopathologie pleiten voor dit onderscheid. Het is niet altijd zo dat misperceptie tot misidentificatie leidt: soms kan een patiënt via redeneren zijn misperceptie nog wel corrigeren zodat hij toch nog correct identificeert. Verder komen misidentificaties voor bij ongestoorde perceptie. Hierover gaat het hiernavolgende punt.

B. Misidentificatie op grond van misconceptie

Hiervoor is gesteld dat misperceptie meestal tot misidentificatie leidt. Omgekeerd kan worden verwacht dat normale perceptie tot ongestoorde identificatie leidt. 'Match' tussen sensorisch en mnestisch gegeven betekent de waarneming van gelijkheid (herkenning). Hierop volgt de conclusie van identiteit (en dat is identificatie). 'Non-match' tussen de twee gegevens betekent de waarneming van ongelijkheid (niet-herkennen). Hierop volgt de conclusie van non-identiteit (en ook dat is identificatie). Zo gaat het meestal, echter niet altijd. Een persoon die het verschijnsel van Capgras (Capgras, 1923; De Jonghe en Markx, 1979) vertoont concludeert *ondanks* zijn correcte waarneming van gelijkheid *toch* tot non-identiteit: 'Hij ziet er wel uit als Jansen, maar het is Jansen niet. Het is een dubbelganger, een onbekende die erg op Jansen lijkt'. Dit is dus een vorm van negatieve misidentificatie op grond van misconceptie. Een persoon die het verschijnsel van Fregoli (Courbon en Fail, 1927) vertoont concludeert *ondanks* zijn correcte waarneming van ongelijkheid *toch* tot identiteit: 'Hij ziet er weliswaar niet uit als Jansen, maar het is wel degelijk Jansen. Hij ziet er uit als Pieters, maar het is Jansen die zich uitgeeft voor-, vermomd is als Pieters'.

Dit is een vorm van positieve misidentificatie op grond van misconceptie. Het verschijnsel van Capgras en dat van Fregoli worden met elkaar vergeleken in schema 4.

Schema 4: Conceptueel gebonden misidentificatie van een bekende (Jansen)

<i>Correcte perceptie</i>	<i>Foutieve conclusie</i>	<i>Misidentificatie</i>
Gelijkheid 'Hij ziet er uit als Jansen'	→ Non-identiteit 'Het is toch niet Jansen, maar een dubbelganger'	Capgras-verschijnsel Negatieve misidentificatie
Ongelijkheid 'Hij ziet er niet uit als Pieters, wel als Jansen'	→ Identiteit 'Het is toch wel Pieters, vermomd als Jansen'	Fregoli-verschijnsel Positieve misidentificatie

Beide vormen van misidentificatie berusten niet op een waarnemingsstoornis maar op een denkstoornis met name op een waan wanneer de patiënt niet twijfelt aan de correctheid van zijn opvatting, en op een waanachtig denkbeeld wanneer wel van twijfel bij de patiënt sprake is. Het zijn dus 'delusional misidentifications', uiting van een primaire, d.i. niet aan een waarnemingsstoornis secundaire, denkstoornis.

Conclusie

De vraag hoe de bonte verzameling uiteenlopende verschijnselen van misidentificatie kan worden geordend, kunnen we op grond van het voorafgaande als volgt beantwoorden. We houden drie assen aan, die we elk dichotoom indelen:

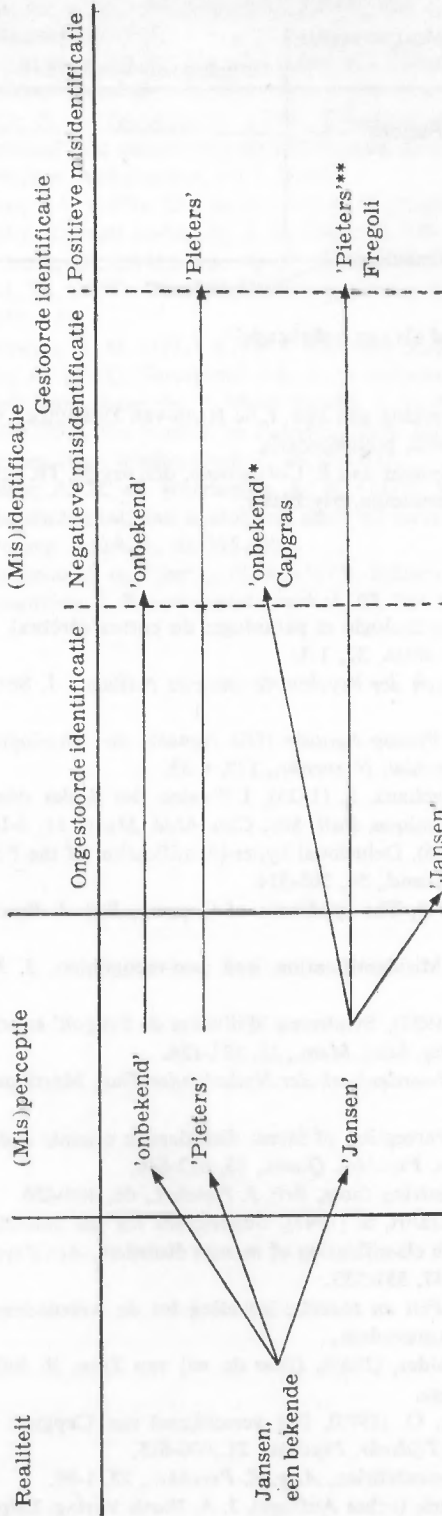
1. positieve misidentificatie vs. negatieve;
2. pathologische misidentificatie vs. niet-pathologische;
3. perceptueel gebonden misidentificatie vs. conceptueel gebonden.

Deze drie criteria vatten we op als onafhankelijk van elkaar. Met de drie assen kan een ideële driedimensionale ruimte worden geconstrueerd met acht categorieën. Vier hiervan betreffen de *pathologische misidentificaties*, waar onze belangstelling in de eerste plaats naar uitgaat:

1. de perceptueel gebonden negatieve misidentificatie;
2. de perceptueel gebonden positieve misidentificatie;
3. de conceptueel gebonden negatieve misidentificatie;
4. de conceptueel gebonden positieve misidentificatie.

De onderlinge relatie van deze vier categorieën en hun relatie tot de ongestoorde identificatie worden verduidelijkt in schema 5 en 6. Een gelijksoortige indeling van de *niet-pathologische misidentificaties* is mogelijk maar niet zo belangrijk. Het belangrijkste onderscheid geldt hier de normale identificatie en de niet-pathologische misidentificatie. In het laatste geval wordt een persoon niet of verkeerd geïdentificeerd, echter op een wijze die niet tot de psychopathologie wordt gerekend.

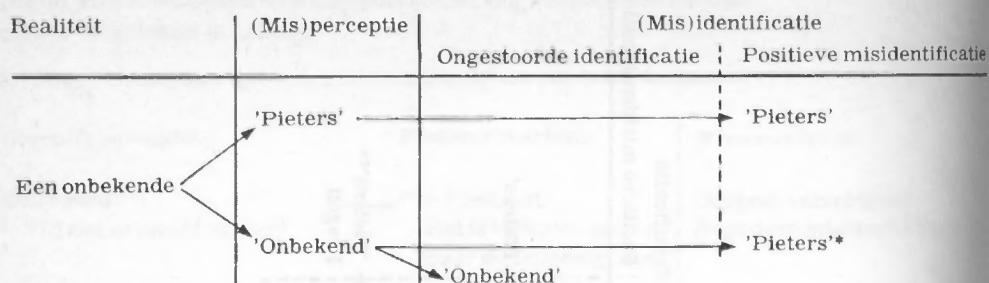
Schema 5: (Mis)perceptie en (mis)identificatie van een bekende (Jansen)

* 'Het is een onbekende die zich uitgeeft voor Jansen'

** 'Het is Pieters, vermomd als Jansen'

Schema 6: (Mis)perceptie en (mis)identificatie van een onbekende

* 'Het is Pieters, vermoed als een onbekende'

Met dank voor de medewerking aan Mw. J. de Haan-van Dijkhuizen, secretaresse en de heer P. Daniëls, bibliothecaris.

Met dank voor het commentaar aan E. Cornelissen, drs. psych., Th. Schaap, drs. psych. en aan F. Koerselman, psychiater.

Literatuur

- Assal, G. (1976), Neuropsychologie et pathologie du cortex cérébral, *Bull. Schweiz. Akad. Med. Wiss.*, 32, 1-3.
- Bleuler, E. (1937), *Lehrbuch der Psychiatrie* (sechste Auflage), J. Springer Verlag, Berlin.
- Bodamer, J. (1948), Die Prosop-Agnosie (Die Agnosie des Physiognomie erkennens), *Arch. Psychiat. Nervenkr.*, 179, 6-53.
- Capgras, J. en Reboul-Lachaux, J. (1923), L'illusion des Sosies dans un délire systématisé chronique, *Bull. Soc. Clin. Méd. Ment.*, 11, 6-16.
- Christodoulou, G. N. (1976), Delusional hyper-identification of the Frégoli type, *Acta Psychiat. Scand.*, 54, 305-314.
- Christodoulou, G. N. (1977), The syndrome of Capgras, *Brit. J. Psychiat.*, 130, 556-564.
- Coleman, S. M. (1933), Misidentification and non-recognition, *J. Ment. Science*, 79, 42-51.
- Courbon, P. en Fail, G. (1927), Syndrome 'd'illusion de Fregoli' et schizophrénie, *Bull. Soc. Clin. Méd. Ment.*, 15, 121-124.
- Dale, van (1976), *Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*, Martinus Nijhof, 's-Gravenhage.
- Ellinwood, E. H. (1969), Perception of faces: disorders in organic and psychopathological states, *Psychiat. Quart.*, 43, 622-646.
- Ellis, H. D. (1975), Recognizing faces, *Brit. J. Psychol.*, 66, 409-426.
- Essen-Möller, E. en Wohlfahrt, S. (1947), Suggestions for the amendment of the official Swedish classification of mental disorders, *Act. Psychiat. Neur. Scand.*, suppl. 47, 551-555.
- Geurts, J. P. M. (1975), *Feit en theorie: inleiding tot de wetenschapleer*, van Gorkum, Assen/Amsterdam.
- Homerus, vert. J. van Gelder, (1969), *Ilias: de wil van Zeus*, B. Bakker/Daamen, 's-Gravenhage.
- Jonghe, F. de, en Markx, O. (1979), Het verschijnsel van Capgras: over 'l'illusion des Sosies', *Tijdschr. Psychiat.* 21, 600-615.
- Kahlbaum (1866), Die Sinnesdelirien, *Allg. Z. Psychiat.*, 23, 1-86.
- Kraepelin (1909), *Psychiatrie* (achte Auflage), J. A. Barth Verlag, Leipzig.
- Meadows, J. C. (1974), The anatomical basis of prosopagnosia, *J. Neurol.*

Misidentificatie

Neurosurg. Psychiat., 37, 489-501.

- Orgass, B. en Kerschensteiner, M. (1975), Die visuellen Agnosien, *Aktuel Neurol.*, 189-197.
- Paulcikhoff, B. (1954), Die zwei Arten von Personenverkenning, *Fortschr. Neurol. Psychiat.*, 22, 129.
- Rendot, P. en Tzavaras, A. (1969), Prosopagnosia after twenty years of clinical and neuropsychological studies, *Journal de Psychologie Normale et Pathologique*, 66, 133-165.
- Sanders, J. L. (1977), The relationship of dogmatism to the non recognition of perceptual ambiguity, *J. Psychol.*, 95, 179-183.
- Scharfetter, Ch. (1972), *Das A.M.P.-System*, Springer, Berlin.
- Scheid, W. (1937), Uber Personenverkennung, *Z. Ges. Neurol. Psychiat.*, 157, 1-16.
- Silbermann, R. M. (1971), *CHAM*, Excerpta Medica, Amsterdam.
- Taylor, A. (1972), Perceptual defects in patients with lesions of right or left hemisphere, *Int. J. Ment. Health*, 1, 91-97.
- Vié, J. (1930), Un trouble de l'identification des personnes: l'illusion des sosies, *Ann. Medicopsychol.*, 88, 214-237.
- Whiteley, A. M. en Warrington, E. K. (1977), Prosopagnosia: a clinical, psychological, and anatomical study of three patients, *J. Neurol. Neurosurg. Psychiat.*, 40, 395-403.
- Zimmerman, J. en Kimble, G. A. (1973), Effects of incentive on false recognition, *J. Experimental Psychol.*, 97, 264-266.